

Saksamaal on jäänud maailmaharidus keskkonnahariduse kõrval teisejärgulisse rolli, väidab Annette Scheunpflug.

Maailmaharidus Saksamaal

A n n e t t e   S c h e u n p f l u g

Maailmahariduse edendajate eesmärk on muuta väärtus- ja eluhoiakuid mitte ainult lõunas, vaid ka põhjas.

Maa tippkohtumine (UNCED) Rio de Janeiro käivitas maailmaharidust toetava hariduse teemal kogu maailmas laialdase diskussiooni. Saksamaal hoiavad seda päevakorral eri huvigrupid, keskenlõunades sealjuures ka erinevatele probleemidele ja vaatenurkadele. Et olukorda paremini mõista, on kasulik heita pilk ajalukku.

Algataja oli kirik

1970. aastatel alustas Saksamaa protestantliku kiriku agentuur Leiba Maailmale (Brot für die Welt) kampaaniat „Aktion e“ (e nagu energia). Eesmärk oli muuta väärtus- ja eluhoiakuid mitte ainult lõunas, vaid ka põhjas¹. Algul tekitas uus lähenemine segadust neis, kes Kolmanda Maailma probleemidega juba tegelesid, kuid peagi leidis „Aktion

e“ laialdast heakskiitu. Kampaaniaga taheti rõhutada, et kaupade ja energia ülemäärane tarbimine põhjapoolkeral on peamisi põhjusi, miks lõunapoolkeral on nii palju probleeme. Kiire areng Maa ühes piirkonnas mõjutab otseselt arengut teistes.

Märkimisväärne on, et agentuuril Leiba Maailmale oli mandaat koguda annetusi lõunamaade toetamiseks, sealsete projektide edendamiseks, aga kasutama hakati raha elustiili muutmiseks põhjas. See näitas, et maailmast mõtlemise paradigma oli Saksamaal muutunud – asju hakati nägema varasemast rohkemates seostes. Enam ei propageeritud „mahajäänud maade arendamist“, vaid vaadeldi kogu maakera arengut tervikuna. Algul pöörati suurt tähelepanu majanduse läbipõimunud olemu-

sele. Näiteks energiatarbimine võeti päevakorda eelkõige globaalsete majandussidemete, mitte ökoloogilise dimensiooni pärast. Alles 1980. aastatel hakati pidama ökoloogilist aspekti tähtsamaks, sest avalikkuse teadlikkus oli kasvanud. Juba teati vihmametsade mahavõtmise järelmõjudest maailma eri paigus. Toimus ka debatt „Õigluse, rahu ja Jumala loominguga säilitamise eest“², milles rõhutati, et maailma areng toetub eelkõige moraalsele väärtustele – õiglusele, inimeste- ja rahvastevahelisele sallivusele, usaldusele, solidaarsusele, andestamisele (http://africa.peacelink.org/wajibu/articles/art_7513.html).

Algselt kristliku kiriku välja pakutud ideede üle hakati pärast maailma tippkohtumist Rios diskuteerima paljudes riikides. On iseloomulik, et 1990. aasta-

te lõpuni edendasid Saksamaal maailmaharidust põhiliselt kirikud, eelkõige protestantlik kirik. Saksamaa kirik toetas maailmahariduse arengut vabatahtlikes organisatsioonides, kohalikes kirikutes ja koolides aastas 5,5 miljoni euroga. Riik eraldas samal ajal maailmahariduse edendamiseks ainult 2,2 miljonit eurot.

Kuna maailmaharidust edendasid kirikud, kes määrasid ka tegevuse kontseptsiooni, vajutas see pitseri huvirühmadele, kes ei olnud kirikuga seotud. Alles 1998. aastal suurenes Saksamaal arenguharidusele antav toetus 6 miljoni euroni. Samal ajal oli riigi toetus keskkonnaharidusele oluliselt suurem, mis võimaldas ülikoolides avada isegi keskkonnahariduse õppetooli.

Riigi napp toetus maailmaharidusele – 1990. aastate keskpaigani – viis selleni, et kõiki innovaatilisi samme maailmahariduses toetas kirik. Kuna kirik oli algatanud ka Rio protsessi, ei leidnud Agenda 21 Saksamaa ilmalikes ringkondades piisavat tähelepanu. Agenda 21 peamised väljakutsed, näiteks õiglus põlvkondade vahel ja õppe kui protsessi tähtsus, jäid suhteliselt tagaplaanile. Ka ei julgenud paljud võtmeisikud jätkata keskkonnahariduse ja maailmahariduse lõimimist, ehkki diskussioon sel teemal oli kestnud juba 1960. aastatest.

Bildung 21

Et viia Agenda 21 mõlemad aspektid – keskkonnaharidus ja maailmaharidus – Saksa koolidesse, töötasid ülikoolid keskkonnaõpetuse ainekava kontseptsiooni ümber. Uue kontseptsiooni nimi oli „Haridus 21” („Bildung 21”) ja see vastas Agenda 21 põhimõtetele. Uus kava pretendeeris oma keskkonna ja arengu avara käsitusega isegi 21. sajandi innovaatilise kontseptsiooni aukohale. 1999. aastal kiideti see käsitus ametlikult heaks ja selle elluviimiseks eraldati viie aasta peale 12 miljonit eurot. Plaani kiitis heaks ka Saksa Liitvabariigi hariduse planeerimise komisjon (BLK) (<http://www.blk-bonn.de/>).

Programmi tugev külg oli, et Agenda 21 sisu seostati kultuuri ja õppimisega. Tavapärase ainesisu asemel lähtus programm jätkusuutlikkuse arendamise käsitusest. See „moderniseerimise kontseptsioon” rõhutas kahe kompe-

tentsuse tähtsust: ühelt poolt oskus määratleda ennast globaliseerunud maailmas ja teisalt oskus oma keskkonda paremaks kujundada. Lõpuks arendati välja ja pakuti koolidele rakendamiseks kolm maailmahariduse õpetamise moodulit: teadusega seotud õppe põhimõtted ja korraldus; õpilaste osalemine; uute mõttestruktuuride tekkimine. Koolid võivad neid mooduleid vastavalt vajadustele kasutada, keskendudes neid huvitavatele teemadele.

Esimene moodul lõimib teadusalasid. Teemad on mobiilsus ja jätkusuutlikkus, tervis ja jätkusuutlikkus jt. Osaleva õppe moodulis analüüsitakse vastavalt koolile ja klassile jätkusuutlikkuse tunnuseid. See aitab õpilastel osaleda Agenda 21 põhimõtete rakendamisel oma kodukohas. Uute mõttestruktuuride moodulis saab kool teha läbi näiteks jätkusuutlikkuse auditi.

Kui nende moodulite järgi hoolikalt õppida, tuleb nende innovaatiline sisu päris hästi esile, samal ajal valitseb oht, et maailmahariduse spetsiifilisemad teemad, mis on samuti väga olulised, võivad jääda tagaplaanile, ja seda kas või põhjusel, et vastavalt senisele traditsioonile püütakse kõigepealt välja kujundada keskkonnakompetentsusi.

Maailmaharidus jääb tagaplaanile

Kuna keskkonnaharidusega tegelevatel vabatahtlikel organisatsioonidel olid väga head võrgustikud ja struktuurid, tutvustati koolidele ka Agenda 21 ja maailmahariduse põhimõtteid nende võrgustike kaudu. Paraku tekitas keskkonnahariduse võrgustike kasutamine maailmahariduse eestvedajates tunde, et neid pole programmi kaasatud. Kahtlust suurendas ka programmi kontseptsioon ise, mis tõesti lähtus keskkonnahariduse traditsioonist märksa rohkem kui maailmaharidusest. Kuna programmi fookuses on ülekaalukalt keskkonnaharidus, on seal vähe linke globaalse solidaarsuse või õigluse põhiprintsiipide juurde.

Olukorra parandamiseks otsustati integreerida programmi mõningaid globaalse õppimise algatusi ja vaatenuurki. Tänu heale finantseerimisele ja ulatuslikule meediakampaaniale suutis programm lõpuks võita avalikkuse piisava

tähelepanu. Järgmine eesmärk oli integreerida maailmahariduse põhimõtteid koolide õppekavadesse ja õpikutesse.

1997. aastal esitas Saksamaa valitsus keskkonnahariduse kohta raporti. Kuna lähenemas oli maailma tippkohtumine Johannesburgis, tehti raport algusest valmis kui valitsuse „jätkusuutliku arengu haridusraport”. Kaasati hulgaliselt maailmahariduse eksperte. Valitsuse raportis toonitati selgesõnaliselt maailmahariduse tähtsust, näidates seda kui olulist tugisammast keskkonnahariduse kõrval.

Saksamaa vabatahtlike organisatsioonide assotsiatsioon VENRO tervitas valitsuse raportis esile toodud mõtteid, kuid märkis, et maailmaharidus on keskkonnaharidusega võrreldes ikkagi tagaplaanil. Lisaks kritiseeris VENRO arenguhariduse vähest finantseerimist, mis ei võimalda maailmahariduse organisatsioone ja nende koostööstrukture välja arendada. Kriitika osaliseks sai valitsuse vähene tähelepanu maailmaharidusega seotud suurtele algatustele, nagu näiteks ÜRO aastatuhande eesmärgid ja Saksamaa enda vaesusega võitlemise programm „Aktionsprogramm 2015”.

Saksamaa parlamendi resolutsioonid kritiseeriti samuti maailmaharidusele teisejärgulise rolli jätmist ja rõhutati, et mõlemat tuleb toetada võrdselt. Paraku pole selle õige otsuse elluviimiseks vajalikke samme astunud. Struktuuri- toetus maailmaharidusele on jätkuvalt puudulik, küll aga toetab valitsus paljusid keskkonnakeskuste ettevõtmisi ja tulenevalt nende suurest liikmeskonnast on keskkonnahariduskeskused palju paremini varustatud kui maailmaharidus.

Kõhklused ka enda ridades

Osa maailmahariduse edendajaid, kes on osalenud Agenda 21 Saksamaa programmi väljatöötamisel, ei pea nõudmisi maailmahariduse läbipaistvamale rahastamisele oluliseks, nimetades seda nõuet aegunuks ja isegi reaktsiooniliseks, sest maailmahariduse tähtsuse suurendamine ei võtvat arvesse uut kontseptsiooni, mille järgi keskkonna- ja maailmaharidus peavad olema tihedalt läbi põimunud. Maailmahariduse eraldi esiletõstmine võivat selle kontseptsiooni lõhkuda. Osa kriitikuid peab vanane-

Globaliseerumine on jõudnud Lääne-Euroopa koolidesse. Erinevatest rahvustest ja rassidest lapsed õpivad juba ammu üheskoos ühes ja samas klassis.

nuks ka maailma muutmise põhioskuste lülitamist maailmahariduse sisse.

Need väited oleksid isegi õigustatud, kui programmis oleks keskkonna- ja maailmahariduse aspektid võrdsest väljast arendatud. Aga kuna valitsus pole astunud keskkonna- ja maailmahariduse tasakaalustamiseks vajalikke samme, ei ole maailmaharidus muutunud jätkusuutliku hariduse integreeritud ja silmanähtavaks osaks. Maailmahariduse integreerimisel keskkonnahariduse programmi on vaja rõhutada maailmahariduse spetsiifilisi eesmärgi ja põhimõtteid, selle mehhaanilisest keskkonnahariduse inkorporeerimisest ei piisa, ehkki neil on palju seoseid. Omavahelisi seoseid nõrgendab ka see, et keskkonnaharidust ja maailmaharidust rahastatakse eri allikatest.

Saksamaal jätkub maailmaharidusega seoses intensiivne debatt. Ühelt poolt on selge, et kompetentsused, mida on vaja globaliseerimisprotsessi mõjutamiseks, peavad olema tähelepanu keskpunktis. Teisest küljest on võimalik

neid oskusi välja arendada ainult konkreetses kontekstis. On väga oluline, mis-suguses kontekstis neid oskusi omandatakse. Kui konteksti endale ei teadvustata, hakkab tööle „varjatud õppekava” ja siis on raske ennustada, missuguseid kompetentsusi tegelikult omandatakse. Võtame näiteks teistsugusesse kultuuri kuuluva inimese mõjutamine. Kas sellest piisab, kui seda liiki mõjutamist harjutatakse mõnes Põhja suurlinnas, kus on väga paljude kultuuride esindajaid? Või sobivad lõunapoolkera linnad selleks siiski paremini?

Maailmahariduse teemad ja probleemid eeldavad nii intensiivseid uuringuid kui ka avalikke debatte, on ju vaja teada, mis on maailmahariduse juures tähtis.

Kirjandus

Asbrand, B. ja Lang-Wojtasik, G. (2002) Gemeinsam in eine nachhaltige Zukunft? Anmerkungen zum Bericht der Bundesregierung zur Bildung für nachhaltige Entwicklung. *Zeitschrift für Internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik* 25, 2, 31–34.

Bericht der Bundesregierung zur Bildung für nachhaltige Entwicklung. Bonn, Dezember 2001, http://www.bmbf.de/presse01/011212bfne_bericht_kabinetfassung.pdf, 23. märts 2003.

Haan, G. de ja Hardenberg, D. (1999) *Bildung für eine nachhaltige Entwicklung.* Gutachten zum Programm. Bonn: Bund-Länder-Kommission.

Märkused

¹ <http://www.brot-fuer-die-welt.de/index.php>

² <http://www.eestikirik.ee/content/view/3845/164/>